

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2018

Marek Fišl

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD PRO UČITELE
ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ, PRAKTICKÉHO VYUČOVÁNÍ A
ODBORNÉHO VÝCVIKU**

2017-2019

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Marek Fišl

Vzdělávací systém v České republice

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená závěrečná práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Marek Fišl

Anotace

Závěrečná práce je pojata jako teoretická, cílem je definovat základní teoretické pojmy, nastínit historický vývoj v českých zemích, představit strukturu vzdělávacího systému v ČR, analyzovat, porovnat, a nakonec navrhnout řešení těch největších problémů jakým vzdělávací systém ČR v současnosti čelí.

Klíčová slova

analýza, předškolní vzdělávání, struktura vzdělávacího systému, střední a vyšší vzdělávání, vzdělávací systém, vzdělávání v ČR, základní vzdělávání

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR	7
1.1 Tereziánské reformy	7
1.2 Druhá polovina 19. století.....	8
1.3 Školství v ČR.....	9
1.4 Současné školství.....	10
2 STRUKTURA VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU ČR	11
2.1 Změny ve struktuře vzdělávacího systému	11
2.2 Legislativní úprava	11
2.3 Správa škol.....	12
3 ROZDĚLENÍ DLE SEKTORŮ	13
3.1 Předškolní vzdělávání	13
3.2 Základní vzdělávání	15
3.3 Střední a vyšší vzdělávání.....	16
3.4 Vysoké školy.....	19
4 ANALÝZA VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU	20
4.1 Silné a slabé stránky vzdělávacího systému	20
5 DEFINICE PROBLÉMŮ A NÁVRH NA ZLEPŠENÍ	22
5.1 Nezájem o profesi učitele	22
5.2 Plošné přijímací zkoušky na SŠ.....	22
5.3 Víceletá gymnázia.....	23
5.4 Malá podpora nových technologií	23
ZÁVĚR	25
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	26
SEZNAM ZKRATEK	28
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	29

ÚVOD

Podobně jako ve všech zemích, tak i v České republice prošel vzdělávací systém určitými proměnami do podoby, v jaké jej známe dnes. Vzdělávací systémy jednotlivých států se budou pochopitelně lišit, jelikož každý i stát má odlišné priority ve své vzdělávací politice. Pokud přihlédneme ke vzdělávacímu systému v ČR, zjistíme, že i tento systém se za několik posledních desítek až stovek let vyvíjel určitým směrem. Tato práce se, mimo jiné, pokusí nastínit právě i tento vývoj.

Závěrečná práce je zaměřena na problematiku vzdělávacího systému v ČR, jeho analýzu, definici některých problémů, se kterými se český vzdělávací systém potýká a následně navrhuje i několik možných řešení, jak se s těmito problémy vyrovnat. Práce je zpracována jako teoretická a popisuje podobu českého vzdělávacího systému od jeho historického vývoje za dob Marie Terezie až po současnost.

Téma závěrečné práce je vybráno z důvodu aktuálnosti tohoto problému, jelikož se domnívám, že je potřeba reagovat na špatný a pomalý vývoj českého vzdělávacího systému. Dle mého názoru je potřeba přilákat k profesi učitele nové zájemce a také je potřeba stávající učitele patřičně ohodnotit, podle práce, jakou provádějí.

Práce si za cíl klade charakterizovat český vzdělávací systém, definovat jeho strukturu, rozdělení a následně provést analýzu ze které pak budou navrženy některé kroky, které by mohly vést ke zlepšení a zefektivnění tohoto systému.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Již na počátku existence českého státu, tedy v 10. století, vznikly první školy a sice školy církevní. Následně v období 13. století přibyly školy městské, ty byly zakládány a financovány městy a vyučoval zde tzv. klérus, později absolventi filozofické fakulty. Primárním účelem těchto škol byla příprava úředníků městské správy. Se vznikem Univerzity Karlovy, v roce 1348, se z těchto škol staly instituce pro přípravu na univerzitní studium. Nově založená Univerzita vysokého učení o čtyřech fakultách (artistická, medicínská, právnická, teologická) měla pro české země velký kulturní i ekonomický význam a velmi tak přispěla k pozitivnímu ohlasu i v cizině. (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 69)

1.1 TEREZIÁNSKÉ REFORMY

Pro české země nastaly zásadní změny v poslední třetině 18. století, kdy byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost pro děti poddaných a zároveň byly pro tyto děti zřízeny nové zvláštní školy, z některých takových škol bylo možné následně přestoupit na gymnázium, případně jiné druhy vyšších škol. Školství se stalo součástí balíku politických reforem a byly zavedeny tři druhy škol (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 70):

- triviální školy,
- hlavní školy,
- normální školy.

Tabulka 1 - Elementární školy po roce 1774

Název	Místo	Obsah vzdělávání
triviální (1-2 třídní)	fara	čtení, psaní, počítání, náboženství, základy hospodaření a průmyslu
hlavní (3 třídní)	krajské město	podobně jako ve škole triviální, navíc základy reálií a latiny, sloh, kreslení, geometrie
normální (4 třídní)	zemské město	podobné předměty jako ve škole hlavní v širším rozsahu

Zdroj: Vališová & Kasíková, et al. (2011, s. 70)

V období tereziánského školství začaly vznikat školy odborné. Tyto školy vznikaly na úrovni středního a vyššího středního školství a vyučovalo se zde převážně účetnictví, obchod, zbožiznalství, vedení obchodní korespondence a právo. Poměrně rychle se rozvinuly také školy vysoké, které byly brány převážně jako instituce připravující pro praxi, z toho důvodu se v této době rozvíjela výuka medicíny a práva. (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 71)

1.2 DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ

Prioritou ministerstva, bylo především střední a vysoké školství, na univerzitách byly po revoluci v roce 1848 obnoveny akademické svobody, což obnovilo zájem o vědeckou činnost. Následovala reforma gymnázií, ta byla nyní studována po dobu osmi let a zakončena maturitní zkouškou. Protipólem gymnázia se stala střední škola – reálka, obsahově byla zaměřena spíše na přírodovědně-technické obory a na rozdíl od gymnázia byla pouze na šest let. Rozvoj průmyslu vedl v polovině 19. století ke zřízení první české průmyslové školy. Školy obecné se dělily na obyčejné školy obecné a školy měšťanské. Škola obecná připravovala studenty spíše na praxi než další vzdělávání, a proto cesta na

univerzitu vedla jedinež přes školu střední. Na přelomu 19. století v Čechách vznikly první dívčí střední školy, což byl důsledek boje žen o emancipaci ve vzdělávání. (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 74)

1.3 ŠKOLSTVÍ V ČSR

Po vzniku ČSR se školský systém v podstatě nezměnil, došlo jen k několika drobným úpravám, např. tzv. malý školský zákon zavedl osmiletou školní docházku na území celé ČSR. Společným znakem škol středních všeobecně vzdělávacích se stalo zaměření na cizí jazyky. Počet vysokých škol v tomto období rostl a v roce 1918 byla založena druhá česká univerzita – Masarykova univerzita v Brně. Ve stejném roce vznikla také první slovenská univerzita v Bratislavě – Univerzita J. A. Komenského. (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 80)

Větší reformní snahy se objevily až po druhé světové válce v období od roku 1945, kdy se cílem reformy stalo vytvoření jednotné školy, ta vznikla zákonem v roce 1948. Školská soustava se v této době členila na (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 84):

- školy mateřské,
- školy národní,
- školy střední,
- školy 3. stupně,
 - povinné,
 - výběrové.

Následoval další vývoj školského zákona, tentokrát v roce 1953, zákon zaváděl osmiletou a jedenáctiletou střední školu a v roce 1960 potom základní devítiletou školu. Vznikly také nové typy středních škol (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 85):

- odborná učiliště,
- učňovské školy,
- střední odborné školy.

V roce 1978 zavedl školský zákon povinnou desetiletou školní docházku, absolvováním získal student rovnou střední vzdělání. Základní škola byla v tomto období

osmiletá poté následovali dva roky na některém z typů středních škol. Ke středním školám přibyl nový typ, a to střední odborné učiliště, zaměřený na učňovské školství. (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 87)

1.4 SOUČASNÉ ŠKOLSTVÍ

Po roce 1989 došlo v českém školství k poměrně zásadním změnám, a to v oblastech řízení, financování, kurikula atd. Školy získaly právní subjektivitu, tedy možnost sami rozhodovat v některých otázkách, na financování se mimo státu začínají podílet také obce. Velkým rozvojem prošlo po roce 1989 také speciální školství, zaměřené na výuku dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. V této souvislosti se často hovoří o integrování takovýchto dětí do vyučování spolu s ostatními dětmi. Současný školský systém tvoří (Vališová & Kasíková, et al., 2011, s. 89):

- mateřské školy,
- základní školy,
- střední školy,
- konzervatoře,
- vyšší odborné školy,
- základní umělecké školy,
- jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.

2 STRUKTURA VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU ČR

Strukturu vzdělávacího systému ČR tvoří školy a školská zařízení. Zákon přímo definuje školské zařízení jako zařízení, které: „poskytuje služby a vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči.“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)

2.1 ZMĚNY VE STRUKTUŘE VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU

V průběhu několika posledních desetiletí nejsou změny ve struktuře vzdělávacího systému příliš velké. Školství je stále členěno na jednotlivé úrovně vzdělávání, tedy na předškolní vzdělávání (výchovu), základní vzdělávání, středoškolské a vysokoškolské vzdělávání. Na druhou stranu došlo k vývoji uvnitř jednotlivých typů škol, např. v délce vzdělávání, vznikly zcela nové druhy škol (vyšší odborné školy) a také se rozvinuly další typy vzdělávání (kombinované studium). (Průcha, 2001, s. 13)

2.2 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA

Nejdůležitějšími právními dokumenty ve vztahu ke vzdělávání v ČR jsou:

- Listina základních lidských práv a svobod,
- Zákon č. 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání,
- vyhlášky MŠMT,
- nařízení vlády.

Základním legislativním dokumentem pro oblast školství je Zákon č. 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). „Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Na základě tohoto zákona jsou vydávány vyhlášky MŠMT, mezi nejdůležitější vyhlášky se pak řadí:

- Vyhláška č. 16/2005 Sb., o organizaci školního roku,
- Vyhláška č. 17/2005 Sb., o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce a výkonu inspekční činnosti,
- Vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů,
- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných
- Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou
- Vyhláška č. 353/2016 Sb., o přijímacím řízení ke střednímu vzdělávání

V zákoně následně najdeme vyjmenované druhy škol, které tvoří vzdělávací strukturu. Součástí tohoto zákona nejsou školy vysoké, ty můžeme nalézt v zákoně o vysokých školách.

2.3 SPRÁVA ŠKOL

Každá škola může být zřizována různými orgány, odpovědnost za zřizování a vedení škol je rozdělena mezi MŠMT, kraje a obce. Orgánem s nejvyššími pravomocemi je MŠMT, to řídí vzdělávací politiku celého státu, kraje řídí školy na úrovni středního vzdělávání a zpracovávají tzv. dlouhodobé záměry, ty musí být v souladu se vzdělávací politikou státu a obce řídí školy na úrovni předškolního a školního vzdělávání. (MŠMT, 2018)

Mimo výše zmíněné orgány, existuje ještě jeden státní orgán, a to Česká školní inspekce, která má za úkol monitorovat a kontrolovat školy a výsledky vzdělávání a zjišťovat, zda dodržují všechny předpisy. Česká školní inspekce provádí pravidelné i namátkové kontroly škol a školských zařízení, ze kterých pak následně vyvozuje patřičné důsledky a na které musí být školy připravené. (MŠMT, 2018)

3 ROZDĚLENÍ DLE SEKTORŮ

Dalo by se říci, že žádný vzdělávací systém není statický a podobně je tomu i u vzdělávacího systému v ČR. V průběhu času dochází v těchto systémech k menším i větším změnám, tyto změny je potřeba zakotvit také legislativně. V ČR se touto problematikou zabývá Školský zákon č. 561/2004 Sb., který je účinný od roku 2005.

Podle tohoto zákona tvoří vzdělávací soustavu školy a školská zařízení. Zákon rozlišuje následující druhy škol: „mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky.“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Obecně můžeme vzdělávací systém v ČR rozdělit na vzdělávání předškolní, základní, střední a vysokoškolské.

3.1 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Počátečním stupněm veřejného vzdělávání je právě předškolní vzdělávání, to je řízeno a organizováno MŠMT, požadavky na výchovu stanovuje *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*, podle kterého si školy následně vytvářejí školní vzdělávací programy. Hlavním záměrem tohoto stupně vzdělání je docílit toho, aby dítě získalo přiměřenou fyzickou, psychickou a sociální samostatnost. Dítě by dále mělo získat přiměřené sebevědomí a sebejistotu a zároveň se přizpůsobit životu v různých sociálních komunitách. Všechny tyto schopnosti a dovednosti by měly odpovídat věku a mentální vyspělosti dítěte. Předškolní vzdělávání si klade tyto cíle (Švarcová, 2005, s. 66):

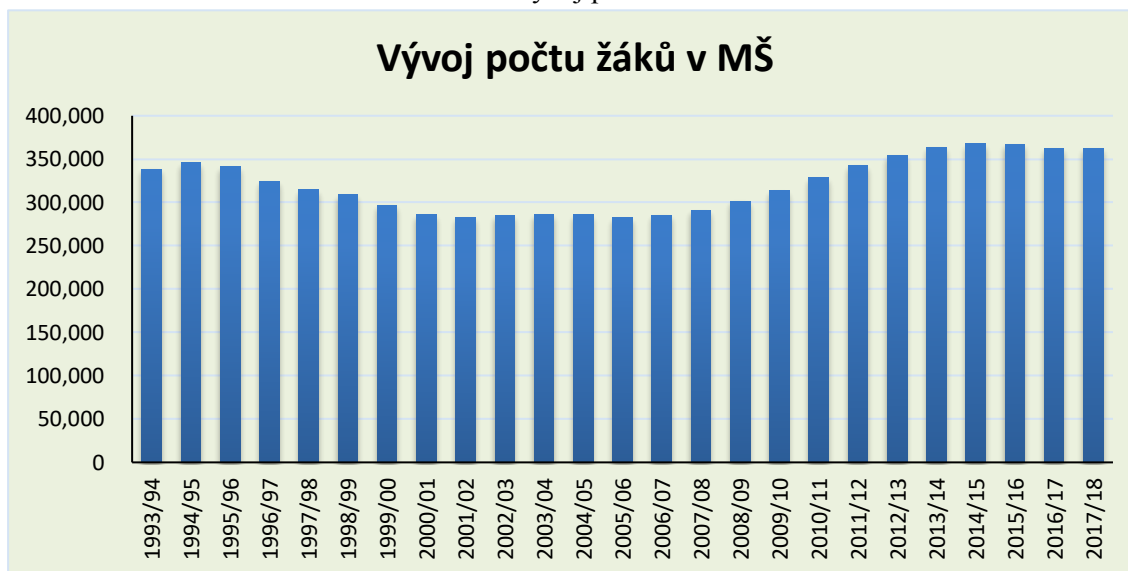
- rozvíjet schopnosti dítěte, včetně schopnosti se učit,
- osvojit si základní hodnoty, na kterých je založena lidská společnost,
- vést k osobní samostatnosti a získat schopnost projevat se jako samostatná osobnost.

Samotné vzdělávání je realizováno ve školách mateřských, mateřských speciálních a v přípravných třídách pro děti se sociálním znevýhodněním. Mateřské školy slouží jako doplněk k rodinné výchově a jsou důležitou součástí procesu začlenění dítěte do

společnosti. V rámci své kompetence by se měli učitelé zaměřit především na děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, dále na děti s oslabeným rodinným zázemím a také děti, které nemluví jazykem, v němž vzdělávání probíhá. Děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí mohou být vzdělávány v přípravných třídách, kde jsou více respektovány zájmy a potřeby jednotlivých dětí, zájemci o tento typ vzdělávání musí splnit specifické podmínky, které jsou stanoveny metodickým pokynem. Děti se speciálními potřebami mohou být vzdělávány v mateřských školách se speciálním školním nebo třídním vzdělávacím programem. Dalším způsobem začlenění těchto dětí je integrace do běžné mateřské školy, což však nemusí být vždy možné, s ohledem na míru postižení či znevýhodnění dítěte. Poslední skupinu tvoří děti, u nichž se začíná projevovat mimořádné nadání, a to již v předškolním věku, díky rámcovému programu je těmto dětem umožněno rozvíjet své schopnosti i v rámci běžné třídy v mateřské škole. (Švarcová, 2005, s. 68)

Od roku 2017 je docházka do mateřských škol povinná a stanovená školským zákonem takto: „Od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku, do zahájení povinné školní docházky dítěte, je předškolní vzdělávání povinné, není-li dále stanoveno jinak.“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Graf 1 - vývoj počtu žáků v MŠ

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat získaných ze czso.cz (2018)

Z grafu č. 1 je patrné, že od roku 1993/94 probíhal postupný nárůst žáků v mateřských školách, tento nárůst se zastavil ve školním roce 1995/96 a následně pokračoval trend

poklesu žáků až do roku 2006/07, kdy se počet žáků začíná pozvolna zvyšovat až na současných zhruba 362 000 dětí v mateřských školách.

3.2 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

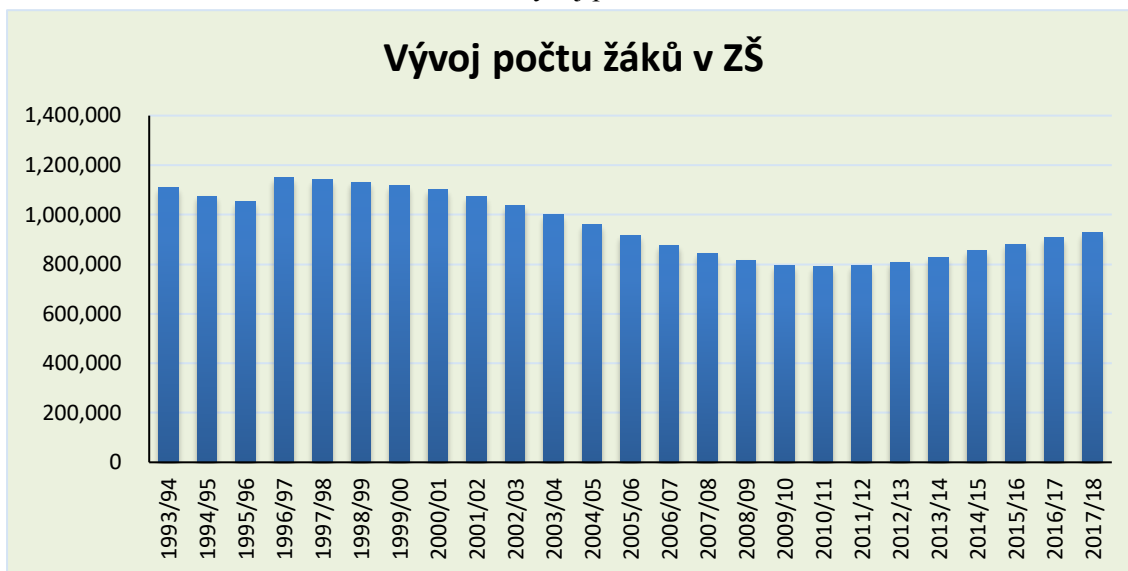
Základem vzdělanosti občanů v ČR jsou základní školy, tyto školy poskytují základní vzdělávání. Povinnou devítiletou školní docházku dělíme na první a druhý stupeň, z čehož část může být absolvována na gymnáziu. Cílem základního vzdělávání je poskytnout žákům prostředky, které je povedou v dalším životě a naučí je osvojit si strategie učení a na jejich základě mohou být tito žáci motivováni k dalšímu celoživotnímu učení. Dále by základní škola měla žáky naučit tvořivě myslet, řešit některé problémy a naučit je způsobům správné komunikace a v neposlední řadě tolerance k jiným lidem. (Švarcová, 2005, s. 68)

Základní vzdělání žák získá úspěšným absolvováním všech devíti ročníků na základní škole. Mimo tradiční školy základní rozlišujeme také školy alternativní, ty se snaží smazat některé nedostatky tradičních škol, většinou však na úkor kvality. Východiskem alternativních škol bývají různé pedagogické a filozofické koncepce, tyto školy většinou odmítají postupy škol tradičních, jako např. soutěživost, dominantní postavení učitele atd. Nejznámějším typem alternativní školy je tzv. Waldorfská škola. Hlavním cílem bývá rozvoj určitého druhu talentu se zaměřením především na každé jednotlivé dítě, dalším typickým znakem je rozvoj, především vztahu k přírodě, a naopak nedocenění významu technických oborů a techniky jako takové. Výuka probíhá v přátelském duchu a důraz je kladen na vzájemné porozumění a spolupráci žáků s učitelem, nevyužívá se zde známkování, žáci nejsou vzájemně srovnáváni. O prospěchu jsou pravidelně, každý měsíc, informováni rodiče, na konci roku jsou žáci hodnoceni pouze slovně. (Švarcová, 2005, s. 71)

Z alternativního vzdělávání je určitě důležité zmínit Mateřskou a základní školu Marie Montessoriové, což byla italská lékařka a pedagožka, jejíž pedagogika je založena na podpoře přirozených potřeb dítěte, využití jeho hravosti a schopnosti se na danou věc soustředit, pokud se pro ni nadchne. Způsob výuky u tohoto typu školy je velmi specifický, používají se zde pomůcky, které odpovídají ontogenetické úrovni dítěte, tyto pomůcky dítě motivují a pomáhají dále rozvíjet jeho schopnost a v neposlední řadě

procvičují jeho myšlení a motoriku. Ani v tomto typu alternativní školy není využíváno známkování, dítě je hodnoceno podle svých vlastních pokroků. (Švarcová, 2005, s. 72)

Graf 2 - vývoj počtu žáků v ZŠ

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat získaných ze czso.cz (2018)

Co se týče vývoje počtu žáků ve školách základních, zde můžeme si všimnout poměrně razantního úbytku dětí po roce 1997, tento propad se zastavil až v roce 2011/2012, kdy se pozvolným tempem počty žáků začínají zvyšovat. Na konci školního roku 2017/18 bylo v ZŠ přes 926 000 žáků.

3.3 STŘEDNÍ A VYŠŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Střední a následně vyšší vzdělávání navazuje na vzdělávání základní a dále rozvíjí některé vědomosti, dovednosti a postoje. Žákům poskytuje obsahově širší vzdělání odborné nebo všeobecné (podle zaměření). Tento typ vzdělávání vede žáky k samostatnosti v dalším osobním i profesním životě, připravuje je na budoucí výkon povolání, umění získat a opatřit si potřebné informace, případně může sloužit jako příprava na další studium např. na vysoké škole. V ČR může žák dosáhnout těchto stupňů středního vzdělání: (Švarcová, 2005, s. 73)

- střední vzdělání,
- střední vzdělání s výučním listem,
- střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Středního vzdělání bez maturitní zkoušky nebo výučního listu lze dosáhnout jen v několika málo oborech, a to úspěšným absolvováním vzdělávacího programu, který je v délce trvání od 1 roku do 2 let, založený na denní formě vzdělávání. Výstupem takového středního vzdělání je závěrečné vysvědčení. Středního vzdělání s výučním listem lze dosáhnout úspěšným absolvováním vzdělávacího programu v délce trvání od 2 do 3 let, založeného na denní formě vzdělávání nebo absolvováním vzdělávacího programu zkráceného studia, které je určené pro získání středního vzdělání s výučním listem. Středního vzdělání s maturitní zkouškou lze dosáhnout úspěšným absolvováním vzdělávacího programu šestiletého nebo osmiletého gymnázia, dále úspěšným absolvováním 4letého vzdělávacího programu, založeného na denní formě studia nebo úspěšným absolvováním vzdělávacího programu nástavbového studia, založeného na denní formě studia nebo úspěšným absolvováním vzdělávacího programu zkráceného studia, které je určené pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou. (Švarcová, 2005, s. 73)

Střední vzdělávání můžeme rozdělit na školy ve kterých probíhá příprava na počáteční povolání, což jsou většinou střední odborné školy nebo střední odborné učiliště, případně konzervatoře, a na školy všeobecné, což jsou gymnázia, která se zaměřují spíše na všeobecnou výuku a připravují žáky na jejich další vzdělávání. V oblasti odborného vzdělávání je v současné době podporován rozvoj všeobecně vzdělávacích programů, doplněných o programy profilové, tyto programy tvoří např. ekonomická nebo technická lycea.

SPOLEČNÁ ČÁST	PROFILOVÁ ČÁST
český jazyk a literatura cizí jazyk / matematika	2–3 povinné předměty
2 nepovinné předměty	2 nepovinné předměty

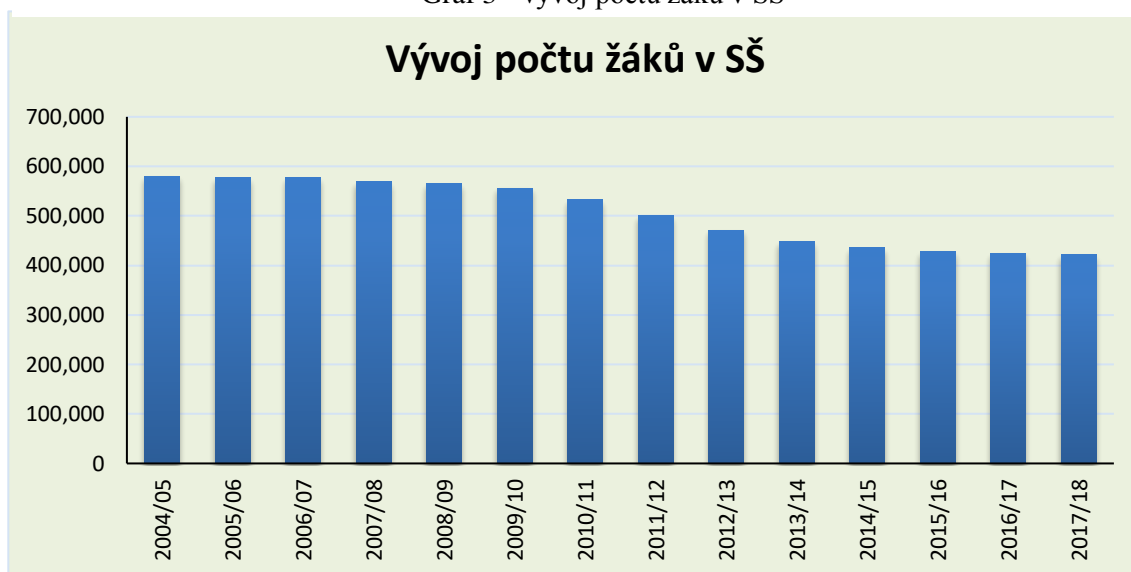
Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Maturitní zkouška na středních školách se skládá ze dvou částí – tzv. společné (státní) a profilové (školní), pro úspěšné absolvování je potřeba aby žák úspěšně složil obě části. Ve společné části zkoušky jsou povinné 2 předměty – český jazyk a literatura a cizí jazyk

nebo matematika. V profilové části zkoušky jsou povinné 2–3 předměty, které stanovuje ředitel školy dle RVP. Dále si žák může zvolit 2 nepovinné předměty ve společné části zkoušky a další 2 nepovinné předměty v části profilové. Zkouška z českého jazyka a literatury se skládá z didaktického testu, písemné práce a ústní zkoušky, stejným způsobem probíhá také zkouška z jazyka anglického. Zkouška z matematiky se skládá pouze z didaktického testu. Profilová část zkoušky se koná některou z následujících forem:

- písemná zkouška,
- praktická zkouška,
- ústní zkouška,
- maturitní práce s obhajobou,
- kombinací uvedených forem.

Graf 3 - vývoj počtu žáků v SŠ

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat získaných ze czso.cz (2018)

Český statistický úřad sleduje vývoj počtu studentů na SŠ až od roku 2004, tudíž můžeme sledovat data od tohoto období, SŠ zaznamenávají rozdílný trend než předchozí stupně vzdělávání, zatímco v MŠ a SŠ se v posledních letech počty žáků zvyšují, SŠ jsou opakem tohoto růstu a v posledních několika letech jim studenti spíše ubývají.

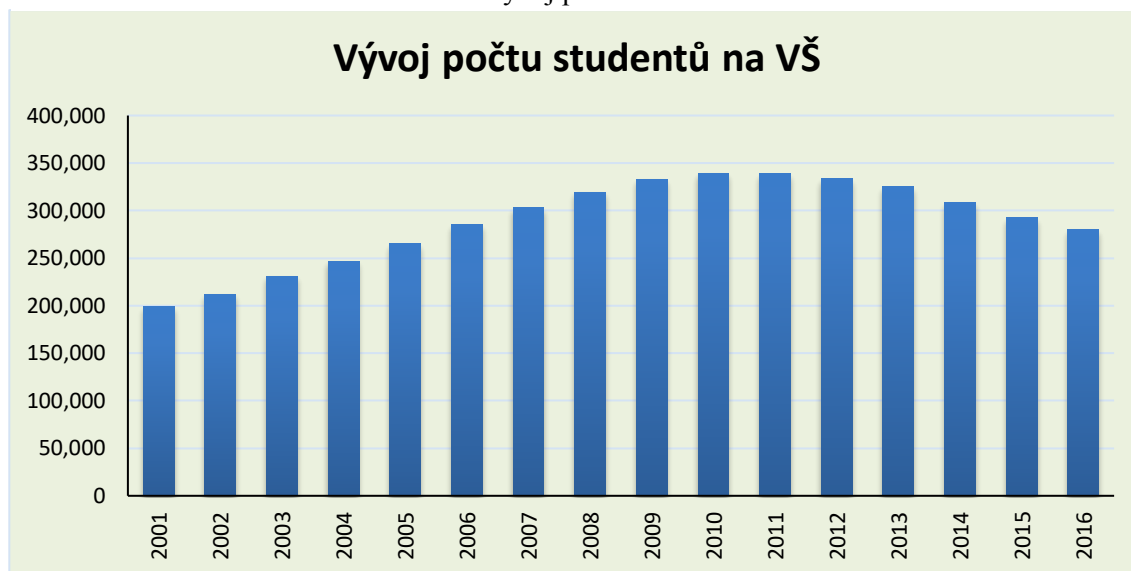
Vyšší odborné školy připravují své studenty především na výkon odborného povolání, které vyžaduje znalosti, které nezískají studiem na škole střední. Studium na vyšší

odborné školy je více praktické a klade důraz na využití teoretických poznatků v praxi. Podobně jako na vysoké škole se zde školní rok dělí na zimní a letní semestr, výuka probíhá formou přednášek a seminářů a každý předmět je zakončen zápočtem nebo zkouškou. Absolvent této formy vzdělávání získá neakademický titul DiS. (diplomovaný specialista), který může využívat za jménem. (Švarcová, 2005, s. 78)

3.4 VYSOKÉ ŠKOLY

Činnost vysokých škol je vymezena v zákoně č. 111/ 1998 Sb., o vysokých školách. Vysoké školy jsou relativně samostatným celkem vzdělávací soustavy ČR, tvoří její nejvyšší článek a mají velmi důležitou roli z pohledu vědeckého, kulturního, ekonomického i sociálního. Vysoké školy nabízejí akreditované studijní programy, ty mohou být bakalářské, magisterské a doktorské, případně programy celoživotního vzdělávání, dále se dělí na školy univerzitní, nebo neuniverzitní. Vysoké školy dělíme na veřejné, soukromé a státní, přičemž státní školy jsou buď vojenské nebo policejní. Státní vysoké školy jsou v současné době pouze 2 a to Univerzita obrany a Policejní akademie České Republiky v Praze. (Švarcová, 2005, s. 83)

Graf 4 - vývoj počtu studentů na VŠ

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat získaných ze czso.cz (2018)

Oproti ostatním typům škol, na školách vysokých probíhal vývoj počtu studentů odlišně, od roku 2001 do roku 2011 se počet studentů poměrně výrazně zvyšoval, až v roce 2011 nastal opačný trend a od té doby se počty mírně snižují.

4 ANALÝZA VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU

Společnost EDUin, o. p. s. každoročně zpracovává podrobný audit vzdělávacího systému ČR, tato práce bude dále čerpat ze zjištěných poznatků a skutečností, které vyplynuly právě z tohoto auditu. Důvodem vzniku auditu je potřeba reagovat na poměrně nekoncepční politiku vzdělávání v ČR, změny v tomto systému bývají velmi často zdoluhavé bez nějaké konkrétní vize do budoucna.

V posledních několika letech došlo v oblasti vzdělávání k několika významným změnám a událostem, které rozdělili jak odborníky, tak veřejnost.

Jako první si můžeme uvést změnu přístupu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Tato změna se nejvíce dotkla škol základních, nicméně, podle kontrol ČSI se nenaplnily scénáře, kterých se obávala především široká veřejnost s ohledem na zařazení těchto žáků mezi žáky běžné. Další důležitou změnou bylo prodloužení povinné školní docházky o jeden rok v rámci mateřské školy. Následně byly poprvé uskutečněny plošné přijímací zkoušky na střední školy, výsledek zkoušky však na přijetí uchazeče zatím vliv nemá, jelikož není stanovena minimální hranice úspěchu, tedy přijetí žáka na SŠ. (EDUin, 2018)

4.1 SILNÉ A SLABÉ STRÁNKY VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU

Pro zpracování analýzy a následně její správné zhodnocení a porozumění, je důležité umět si stanovit silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby neboli provést tzv. SWOT analýzu.

Mezi silné stránky můžeme zařadit: (EDUin, 2018)

- stálou školskou infrastrukturu (bez výrazných změn za poslední roky),
- vysoký podíl absolventů s maturitou,
- rozsáhlou sítí institucí vzdělávající učitele,
- v posledních letech vznik neveřejných škol (alternativní přístupy).

Naopak slabé stránky vzdělávacího systému jsou: (EDUin, 2018)

- spokojenost veřejnosti s aktuálním stavem vzdělávacího systému,
- špatné financování (pouze mírné navyšování),
- špatné strategické řízení a nejasná vize (časté obměny na vysokých postech zabraňují dlouhodobému rozvoji),
- úroveň dalšího vzdělávání učitelů (především neschopnost reagovat na vývojové změny v oblasti vzdělávání),
- nízký zájem o profesi učitele mezi studenty a absolventy VŠ.

Příležitostmi můžeme nazvat následující: (EDUin, 2018)

- mnoho možností, jakými lze vzdělávání změnit,
- navyšování platů učitelům 2. rok po sobě,
- rozvojové strategie do roku 2020,
- technologické inovace ve vzdělávání,
- reforma rámcových vzdělávacích programů.

Jako hrozby můžeme označit: (EDUin, 2018)

- politickou nejistotu ve splnění slibovaných cílů,
- netransparentnost při nakládání s prostředky souvisejícími se vzdělávacím systémem,
- jednotné přijímací zkoušky,
- smysl víceletých gymnázií,
- větší počet neúspěšných studentů SŠ.

Z provedené SWOT analýzy vyplývá, že největšími nedostatky českého vzdělávacího systému je obecně špatné financování této sféry, nejasná vize budoucího rozvoje a nízký zájem o profesi učitele. Naopak jako silné stránky můžeme zmínit technologický rozvoj, který s sebou však nese i riziko neochoty, především starších učitelů, zařadit tyto technologické nástroje do výuky.

5 DEFINICE PROBLÉMU A NÁVRH NA ZLEPŠENÍ

V následujících odstavcích se pokusím definovat největší problémy českého školství a následně navrhnout několik možností, jak by bylo možné tyto problémy systémově řešit.

5.1 NEZÁJEM O PROFESI UČITELE

Asi největším problémem vzdělávacího systému a obecně českého školství je nezájem absolventů pedagogických oborů VŠ nastoupit do zaměstnání právě jako učitelé, ať už na ZŠ nebo SŠ. Tento problém je způsoben především špatným platovým ohodnocením v této sféře a také samotnou pověstí tohoto zaměstnání jako takového. Odborná i veřejná společnost se shoduje na tom, že platy učitelů jsou ve srovnání s dalšími vysokoškolsky vzdělanými lidmi i úrovní platů učitelů v podobně rozvinutých zemích velmi podhodnocené.

Návrh na řešení problému:

- strategický plán – řešením tohoto problému by mohl být komplexní strategický plán na několik let, který bude přesně definovat jakým způsobem budou navyšovány platy učitelům (ale i dalším pedagogickým pracovníkům),
- efektivnější financování vzdělávacího systému,
- kariérní řád pro učitele,
- benefity při nástupu nových učitelů na ZŠ nebo SŠ.

5.2 PLOŠNÉ PŘÍJÍMACÍ ZKOUŠKY NA SŠ

Zavedení plošných přijímacích zkoušek mělo původně za cíl garantovat potřebnou úroveň vzdělávání v maturitních oborech na středních školách. V současné době tento cíl však zůstává nenaplněn, jelikož není definována minimální hranice pro přijetí žáka, tudíž v současné době postrádají přijímací zkoušky smysl, jelikož ředitelé škol mohou uchazeče přijmout bez ohledu na výsledek přijímací zkoušky s přihlédnutím na počet uchazečů. Některým školám plošné přijímací zkoušky navíc přidělaly hodně administrativy a pro některé školy byly zase testované vědomosti příliš obecné, takže zkoušky museli doplnit o další kritéria pro přijetí. Zároveň si rodiče stěžovali na

špatnou komunikaci s CERMATEM, kdy se často některé zveřejněné informace k rodičům ani nedostaly. (EDUin, 2018)

Návrh na řešení problému:

- přesně a lépe stanovit pravidla pro přijímací zkoušky na SŠ,
- zjednodušit administrativu s tímto spojenou,
- zlepšit komunikaci směrem CERMAT > škola a CERMAT > rodiče
- rozšířit obsah testovaných oblastí

5.3 VÍCELETÁ GYMNÁZIA

Původním záměrem víceletých gymnázií bylo vzdělávání jedinců nadaných a zaměření se na kvalitu a srovnání výuky především na 2. stupni ZŠ. V dnešní době již tento záměr z velké většiny naplňován není, tudíž se vedou debaty o smyslu těchto zařízení. Přesto do osmiletých gymnázií nastupuje stále poměrně velká část žáků. Motivací rodičů těchto žáků může být také záměr dostat svého potomka do prostředí vrstevníků z lépe orientovaných rodin, stejně tak snaha uniknout před horší kvalitou výuky na 2. stupni ZŠ. (EDUin, 2018)

Návrh na řešení problému:

- zaměřit se na kvalitu výuky na 2. stupni ZŠ,
- vrátit se k původnímu záměru víceletých gymnázií,
- zamezit vyšší koncentraci dětí z lépe orientovaných rodin.

5.4 MALÁ PODPORA NOVÝCH TECHNOLOGIÍ

České školy reagují na vývoj a inovace v informačních technologiích velmi pomalu, jedním z klíčových prvků v tomto systému jsou samotní učitelé, bohužel u starších ročníků již není možné naučit je dokonalému zacházení právě s novými technologiemi, a proto je velmi důležité zapojovat do této činnosti učitele nové, kteří nemívají s přístupem k těmto technologiím větší problémy. Pokud chceme, aby budoucí generace uměli pracovat s informačními technologiemi efektivně a věděli že neslouží jen ke komunikaci na sociálních sítích, případně sledování videí, tak je potřeba začít již u učitelů, a právě

jim vysvětlit pravý přínos nových technologií, a to nejen ve vzdělávání, ale následně i v profesním a osobním životě. (EDUin, 2018)

Návrh na řešení problému:

- zařazení více informačních technologií do výuky,
- lepší příprava a přístup učitelů při práci s informačními technologiemi,
- lepší reakce na vývojové trendy v nových technologiích,
- vysvětlit žákům pravý význam těchto technologií.

ZÁVĚR

Cílem závěrečné práce na téma „Vzdělávací systém v ČR“ bylo studiem dostupné literatury a její následnou rešerší nastínit problematiku českého vzdělávacího systému jako celku a následně se pokusit tento systém zanalyzovat pomocí SWOT analýzy a poté navrhnout řešení, která by mohla vést k zefektivnění některých částí vzdělávacího systému.

Jak už bylo řečeno, práce je zpracována v rovině teoretické a popisuje vývoj jednotlivých etap českého vzdělávacího systému, konkrétně první podobu tohoto systému během tzv. Tereziánských reforem, dále pak období od druhé poloviny 19. století, poté školství v ČSR, a nakonec podobu současnou. Po definování historického vývoje následuje popis struktury současného vzdělávacího systému včetně výčtu nejdůležitějších legislativních dokumentů, které se právě této oblasti týkají. V další části práce je školství rozděleno na jednotlivé stupně vzdělávání od předškolního až po vysokoškolské. V této části jsou dále vyobrazeny grafické zobrazení vývoje počtu žáků na jednotlivých stupních vzdělávání během let. Následně je již provedena analýza pomocí SWOT analýzy, tedy definování silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb. Z předchozí analýzy jsou vybrány 4 problémy, ty jsou následně definovány podrobněji a každému z definovaných problému je představeno několik návrhů na možné zlepšení.

Český vzdělávací systém za poslední roky neprošel žádnou výraznou změnou a je tedy na místě o takové změně uvažovat, celkově by se dalo říci, že vzdělávací systém je poměrně zkostnatělý, neschopný adekvátní reakce na jakékoliv větší změny nebo technologický vývoj. Populace učitelů celkově stárne a nových zájemců o pracovní pozici učitele přichází velmi málo, školy na to musí adekvátně reagovat, např. zařazením starších učitelů i do výuky moderních technologií, přestože k nim někteří tito učitelé nemají žádný vztah. Bohužel tento přístup povede z dlouhodobého hlediska ke zhoršení kvality výuky některých předmětů, a to především na těch technických.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

PRŮCHA, Jan, 2001. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-584-9.

RÝDL, K. Inovace školských systémů. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-17-8

SPIPKOVÁ, V. Současné proměny vzdělávání učitelů. Brno: Paido, 2004. ISBN80-7315-081-6

ŠVARCOVÁ, Iva, 2005. Základy pedagogiky. 1. vydání. Praha: VŠCHT. ISBN 80-7080-573-0

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana et al., 2011. Pedagogika pro učitele. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3357-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČSÚ. Česká Republika od roku 1989 v číslech - 2017 – ČSÚ [online]. 2018 [cit. 11-11-2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2017-8jcopi31rm#12>

ČSÚ. Počet dětí v mateřských školách v ČR – ČSÚ [online]. 2018 [cit. 11-11-2018]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cr_od_roku_1989_skolky

ČSÚ. Počet žáků v základních školách – ČSÚ [online]. 2018 [cit. 11-11-2018]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cr_od_roku_1989_skoly

EDUin. audit vzdělávání – EDUin [online]. 2018 [17-11-2018]. Dostupné z: https://www.eduin.cz/wp-content/uploads/2018/01/Audit_vzdelavaci_system_ANaLYZA_2017.pdf

MŠMT. Předškolní vzdělávání, MŠMT ČR [online]. 2018 [cit. 14-11-2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani>

MŠMT. Střední vzdělávání, MŠMT ČR [online]. 2018 [cit. 14-11-2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani>

MŠMT. Základní vzdělávání, MŠMT ČR [online]. 2018 [cit. 14-11-2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani>

Vyhláška č. 177 ze dne 10. června 2009, o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou. In: Sbírka zákonů České Republiky. 2009, částka 53. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-177/zneni-20171001>

Vyhláška č. 353 ze dne 24. října 2016, o přijímacím řízení ke střednímu vzdělávání. In: Sbírka zákonů České Republiky. 2016, částka 139. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-353>

Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbírka zákonů České Republiky. 2004, částka 190. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20170901>

SEZNAM ZKRATEK

č.	-	číslo
ČSR	-	Československá republika
ČSÚ	-	Český statistický úřad
ČR	-	Česká republika
MŠMT	-	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
např.	-	například
s.	-	strana
SŠ	-	střední škola
tzn.	-	to znamená
tzv.	-	takzvaný
VŠ	-	vysoká škola
ZŠ	-	základní škola

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Elementární školy po roce 1774	8
--	---

Seznam grafů

Graf 1 - vývoj počtu žáků v MŠ.....	14
Graf 2 - vývoj počtu žáků v ZŠ.....	16
Graf 3 - vývoj počtu žáků v SŠ.....	18
Graf 4 - vývoj počtu studentů na VŠ	19

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Marek Fišl

**Název kurzu: Studium v oblasti pedagogických věd pro učitele odborných předmětů,
praktického vyučování a odborného výcviku**

Název práce: Vzdělávací systém v České republice

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 20

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 5

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 10

Počet ostatních zdrojů: 0